

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
06 ΙΟΥΝΙΟΥ 2025**

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων ιστορικών όρων:

- α. «Πανελλήνιον»
- β. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής
- γ. ΠΑΟΥΕΡ

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πληροφορία και δίπλα του τη λέξη **Σωστό**, αν η πληροφορία είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν η πληροφορία είναι λανθασμένη:

- α. Οι Έλληνες της Διασποράς αναδείχθηκαν πρωτεργάτες στους αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας.
- β. Η ελonoσία ήταν αρρώστια που αποτελούσε μάστιγα για την αγροτική Ελλάδα ως τα μέσα του 20ού αιώνα.
- γ. Οι προσπάθειες αποκατάστασης του προσφυγικού στοιχείου κατά τα πρώτα χρόνια της οθωνικής περιόδου δεν προκάλεσαν αντιδράσεις.
- δ. Μετά το 1833 τέσσερις μεγάλοι ελληνικοί τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι της Κερασούντας έλεγχαν σχεδόν όλη την οικονομία του ανατολικού Πόντου.
- ε. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος δεν εγκαθίδρυσε δικτατορία, αλλά προώθησε τα αιτήματά του μέσω της Βουλής.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Για ποιους λόγους παρατηρήθηκε σημαντική ναυτιλιακή και εμπορική δραστηριότητα σε πολλές περιοχές του ελληνικού χώρου στη διάρκεια του 18ου αιώνα;

Μονάδες 14

ΘΕΜΑ Β2

Ποιο ήταν το πολιτικό πρόγραμμα του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδος (1918);

Μονάδες 11

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

- α. στον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής από την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ) (μονάδες 13) και
- β. στο σύστημα που τηρήθηκε για τη στέγαση των αγροτών Μικρασιατών προσφύγων (μονάδες 12).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Η «κατά τρόπον παραγωγικόν» εγκατάσταση των προσφύγων επιχειρήθηκε με συστηματικό τρόπο και πήρε κυρίως τη μορφή της αγροτικής αποκατάστασης, κατά την οποία θα παρέχονταν, εκτός από γη, τα σχετικά μέσα για την καλλιέργειά της. Όπως ανέφερε αναλυτικά ο Διευθυντής Αγροτικής Αποκαταστάσεως της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ) [...] οι αγρότες πρόσφυγες, εξομοιωθέντες προς τους ντόπιους ακτήμονες, δικαιούνται αγροτικής αποκατάστασης, η οποία συνίστατο στην παραχώρηση βιώσιμων γεωργικών κλήρων, στη στέγαση με την ανέγερση κατοικιών αγροτικού τύπου και στον εφοδιασμό τους με σπόρους, μεγάλα και μικρά ζώα, γεωργικά εργαλεία, κάρα [...] για όσο διάστημα αναμένονταν τα αποτελέσματα της πρώτης καλλιέργειας - πολλές φορές και κατά το δεύτερο έτος από την εγκατάστασή τους.

Ελένη Μπενέκη, «Ο υποφαινόμενος αγροτικώς εγκατεστημένος εις τον Συνοικισμόν...»: Τεκμήρια από την αποκατάσταση Μικρασιατών προσφύγων» στο Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης (επιμ.), *Ψηφίδες της αγροτικής αποκατάστασης των προσφύγων του 1922*, Αθήνα 2023, σελ. 220 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Η κατασκευή των κατοικιών έγινε με δύο τρόπους: 1) με ανάθεση σε εργολάβους, 2) με τη χρησιμοποίηση του προσφυγικού εργατικού δυναμικού υπό την καθοδήγηση των υπηρεσιών της Επιτροπής. Στην πρώτη περίπτωση, πολλοί από τους εργολάβους αντιμετώπισαν σοβαρές δυσκολίες, κυρίως στις περιοχές όπου είναι προβληματική η μεταφορά καθώς και η εξεύρεση υλικών και εργατικών χεριών. Παράλληλα η Επιτροπή δεν έχει λόγους να είναι ιδιαίτερα ευχαριστημένη από τις

υπηρεσίες των εργολάβων, ιδιαίτερα όταν οι τεχνικοί μας υποχρεώνονται να παραλαμβάνουν εργασία κακής ποιότητας υπό την πίεση των άμεσων αναγκών για τη στέγαση των προσφύγων. Ο δεύτερος τρόπος συνίσταται στην παροχή προς τους πρόσφυγες ξυλείας, κεραμιδιών και καρφιών, υλικών δηλαδή που θα πρέπει να μεταφερθούν από μακριά, καθώς και χρημάτων για την πληρωμή των μαραγκών και των χτιστάδων. Οι πρόσφυγες παρέχουν την ανειδίκευτη εργασία και εκτελούν τις μεταφορές των υλικών. Ένας εργοδηγός επιβλέπει την ποιότητα και την ποσότητα της εργασίας και δίδει προκαταβολές σε χρήμα ή είδος ανάλογα με τη σημειούμενη πρόοδο.

Απολογισμός δράσης της ΕΑΠ (1926) για τα τρία πρώτα χρόνια λειτουργίας της. Κοινωνία των Εθνών, *Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα*, Αθήνα 1997, σελ. 65-69.

ΘΕΜΑ Δ1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις και τις πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να παρουσιάσετε:

- α. τις θετικές εξελίξεις που προκάλεσε το κίνημα του Θερίσου (μονάδες 15) και
- β. την πολιτική κατάσταση, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά τον θρίαμβο της πολιτικής του Βενιζέλου μέχρι και τον Αύγουστο του 1906 (μονάδες 10).

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Η αποτίμηση του Κινήματος του Θερίσου από τον ίδιο τον Βενιζέλο: «... Εις τον Κρητικόν Λαόν ουδείς πλέον αρνείται δικαίωμα γνώμης, και γνώμης κυρίας, επί της εθνικής αυτού εξελίξεως. Το Κρητικό Ζήτημα ανεγνωρίσθη ως κατ' εξοχήν εθνικόν ζήτημα και όχι δυναστική απλώς υπόθεσις [...]. Αι [...] ελευθερίαι του Κρητικού Λαού απεδόθησαν και πάλιν εις αυτόν αρτιώτεραι, ησφαλισμέναι δε διά νέου πολιτεύματος, το οποίον επεβλήθη κατόπιν μιας επαναστάσεως και το οποίον μετέθηκε τον άξονα της πολιτικής δυνάμεως προς το μέρος του λαϊκού παράγοντος.»

Απόσπασμα από άρθρο του Ελευθερίου Βενιζέλου στην εφημερίδα «Κήρυξ» των Χανίων (27 Απριλίου 1907) (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Η [Διεθνής] Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η παραμονή του πρίγκιπα Γεωργίου στη θέση του ύπατου αρμοστή θα δυσχέραινε την ομαλή εξέλιξη της πολιτικής ζωής της Κρήτης, προκρίνοντας ως προσφορότερη λύση την άμεση ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Κάτω από την επίδραση των διαπιστώσεων της εξεταστικής επιτροπής, [...] οι Δυνάμεις κατέληξαν τον Ιούλιο του 1906 στην υιοθέτηση ενός συνολικότερου σχεδίου για τη διευθέτηση του Κρητικού ζητήματος: [...] αναδιάρθρωση της χωροφυλακής με παράλληλη δημιουργία πολιτοφυλακής κάτω από την εποπτεία απόστρατων Ελλήνων αξιωματικών- [...] απόσυρση, τέλος, όλων των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων από την Κρήτη. [...]

Αντώνης Κλάμης, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένου»: Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης 1821-1923, Αθήνα 2019, σελ. 216-219 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Η Β' Συντακτική Συνέλευση των Κρητών, που ανέλαβε να εκπονήσει νέο Σύνταγμα, εξέδωσε μέσα σε ατμόσφαιρα εθνικής συμφιλίωσης το ενωτικό ψήφισμα της 30ής Ιουλίου 1906. Το έργο της ανασυγκρότησης άρχισε πάλι και οι Μεγάλες Δυνάμεις παραχώρησαν στην κυβέρνηση της Κρήτης δάνειο 9.300.000 γαλλικών φράγκων και ρύθμισαν συνάμα το ζήτημα των τόκων των προηγούμενων δανείων.

Στο καθαρά πολιτικό θέμα σημειώθηκαν και νέες εξελίξεις. Με νέα απόφασή τους, που ανακοινώθηκε στις 14 Αυγούστου 1906, οι Μεγάλες Δυνάμεις παραχωρούσαν στον βασιλιά των Ελλήνων Γεώργιο Α' το δικαίωμα να διορίζει εκείνος τον Έπατο Αρμοστή της Κρήτης. Αυτό ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα στην προώθηση του Κρητικού Ζητήματος.

Θεοχάρης Δετοράκης, *Ιστορία της Κρήτης*, Ηράκλειο 1990, σελ. 448-449.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α) Σελ. 63¹:

Πανελλήνιον: Συμβουλευτικό σώμα που θέλησε να επανδρώσει ο Ιωάννης Καποδίστριας με αντιπροσώπους και των τριών παρατάξεων, δηλαδή του αγγλικού, του γαλλικού και του ρωσικού κόμματος, προκειμένου να εξασφαλιστεί εσωτερική ειρήνη. Η κίνησή του αυτή επιβεβαιώνει ότι η ύπαρξη των πρώτων κομμάτων ήταν πλέον δεδομένη.

β) Σελ. 146, 152:

Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής: Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη – πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων. Το 1924 και το 1925 μερίμνησε για την επιστροφή 200.000 Ελλήνων από την Καππαδοκία και γενικότερα από την Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία.

γ) Σελ. 53:

«ΠΑΟΥΕΡ»: Βρετανική εταιρεία η οποία κατά το 1925 ανέλαβε την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στην πρωτεύουσα αλλά και τη δημιουργία σύγχρονου δικτύου αστικών συγκοινωνιών, βασισμένου σε ηλεκτροκίνητα τραμ και λεωφορεία.

ΘΕΜΑ Α2

α) Σωστό

¹ Σύμφωνα με τις σελίδες του σχολικού βιβλίου.

- β) Σωστό
- γ) Λάθος
- δ) Λάθος
- ε) Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Σελ. 20: «Στη διάρκεια του 18ου αιώνα ... οι Έλληνες».

ΘΕΜΑ Β2

Σελ. 97 – 98: «Οι υψηλοί δείκτες ... (Κ.Κ.Ε.)».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

- α) **Σελ. 156 – 157:** «Η αγροτική αποκατάσταση ... ζώα.».

Ενδεικτική απάντηση:

Η αγροτική αποκατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος της ήταν έργο της ΕΑΠ. Απέβλεπε στη δημιουργία μικρών γεωργικών ιδιοκτησιών. Στο κείμενο της Ελένης Μπενέκη από το ιστορικό έργο «Ψηφίδες της Αγροτικής Αποκατάστασης των προσφύγων του 1922» επισημαίνεται ο παραγωγικός χαρακτήρας που είχε η αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής, η πραγματοποίηση της οποίας επιχειρήθηκε με τρόπο μεθοδικό. Σε αυτό το πλαίσιο, οι πρόσφυγες εξομοιώνονταν με τους γηγενείς ακτήμονες και αποκτούσαν το δικαίωμα αγροτικής αποκατάστασης σύμφωνα με όσα αναφέρει ο ίδιος Διευθυντής Αγροτικής Αποκατάστασης της ΕΑΠ. Η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε σε εγκαταλελειμμένα χωριά, σε νέους συνοικισμούς προσαρτημένους σε χωριά και σε νέους, αμιγώς προσφυγικούς

συνοικισμούς. Ο παραχωρούμενος κλήρος ποίκιλλε ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας των προσφύγων, την ποιότητα του εδάφους, το είδος της καλλιέργειας και τη δυνατότητα άρδευσης. Συνήθως ο κλήρος δεν αποτελούσε ενιαία έκταση, αλλά τεμάχια αγρών που βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες. Στην αρχή η διανομή από τις υπηρεσίες εποικισμού ήταν προσωρινή. Θα γινόταν οριστική μετά την κτηματογράφηση από την τοπογραφική υπηρεσία το Υπουργείου Γεωργίας. Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα. Το ίδιο κείμενο επιβεβαιώνει την μέριμνα των αρμόδιων για την αγροτική αποκατάσταση υπηρεσιών της ΕΑΠ σχετικά με τις ανάγκες που θα προέκυπταν κατά τη διαδικασία αυτή. Έτσι, υπήρχε η πρόβλεψη, εκτός από την παραχώρηση κλήρου και αγροτικών κατοικιών, να δοθούν στους πρόσφυγες τα απαραίτητα μέσα –σπόροι, μικρά και μεγάλα ζώα, γεωργικά εργαλεία– μέχρι να ολοκληρωθεί η πρώτη καλλιέργεια. Οι πρωτοβουλίες αυτές μπορούσαν να επεκταθούν χρονικά και κατά το δεύτερο έτος από την εγκατάσταση των προσφύγων.

Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

β) **Σελ. 157:** «Για τη στέγαση ... Αγροτική Τράπεζα.».

Ενδεικτική απάντηση:

Για τη στέγαση τηρήθηκε το σύστημα της ανέγερσης των οικιών απευθείας από την ΕΑΠ (εργολαβία) ή της ανέγερσης από τους ίδιους τους πρόσφυγες με τη χορήγηση όλων των οικοδομικών υλικών (αυτεπιστασία). Τα κτίσματα ήταν, συνήθως, δύο δωμάτια, μία αποθήκη και ένας σταύλος. Στο κείμενο του απολογισμού δράσης της ΕΑΠ για τα τρία πρώτα χρόνια λειτουργίας της τονίζεται ότι η ανέγερση των αγροτικών προσφυγικών κατοικιών μέσω του συστήματος της εργολαβίας αντιμετώπισε σοβαρές δυσχέρειες, με σημαντικότερες αυτές της μεταφοράς οικοδομικών υλικών σε δυσπρόσιτες περιοχές, της εξεύρεσης οικοδομικών υλικών και εργατών. Μάλιστα, σε αρκετές περιπτώσεις οι κατοικίες που παραλαμβάνει η ΕΑΠ από τους εργολάβους ήταν ποιοτικά κατώτερες ακριβώς λόγω της χρονικής πίεσης που δημιουργούσε η ανάγκη στέγασης των προσφύγων. Σε ό,τι αφορά το σύστημα της αυτεπιστασίας, σύμφωνα με το ίδιο κείμενο, παρέχονταν

στους πρόσφυγες όλα τα αναγκαία οικοδομικά υλικά αλλά και χρήματα για την αμοιβή των ειδικευμένων εργατών. Οι πρόσφυγες πρόσφεραν την εργασία τους όπου ήταν δυνατό και φρόντιζαν για τη μεταφορά των οικοδομικών υλικών. Η πρόοδος και η ποιότητα των εργασιών εποπτευόταν από έναν εργοδηγό, ο οποίος παρείχε τις σχετικές προκαταβολές σε χρήμα ή σε είδος με βάση την εξέλιξη του έργου. Την αξία του παραχωρούμενου κλήρου θα πλήρωναν οι πρόσφυγες με δόσεις. Ο τίτλος που δινόταν στους κληρούχους ήταν τίτλος απλής κατοχής. Θα γινόταν τίτλος πλήρους κυριότητας αργότερα, μετά την αποπληρωμή του χρέους. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Αγροτική Τράπεζα.

ΘΕΜΑ Δ1

- α) Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

Σελ. 215: «Το κίνημα του Θερίσου ... στην Κρήτη.».

Ενδεικτική απάντηση:

Το κίνημα του Θερίσου δεν πέτυχε πλήρως τους στόχους του, αλλά έδωσε νέα ισχυρή ώθηση στο Κρητικό Ζήτημα και προκάλεσε θετικές εξελίξεις. Ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος, αποτιμώντας το Κίνημα, κάνει λόγο για δικαίωση της Επανάστασης, η οποία ενίσχυσε την πολιτική δύναμη του κρητικού λαού. Ο τελευταίος απέκτησε, σύμφωνα με τον Βενιζέλο, δικαίωμα αυτοδιάθεσης, ενώ το Κρητικό Ζήτημα αναγνωρίστηκε ως εθνικό και όχι απλώς ως ένα τοπικό ζήτημα πολιτικών και πολιτειακών διαφωνιών. Το νέο πολίτευμα κατοχύρωνε πιο αποτελεσματικά τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των Κρητών. Διεθνής Επιτροπή που ήλθε στην Κρήτη το Φεβρουάριο 1906, ανέλαβε να εξετάσει την κατάσταση και τους όρους λειτουργίας του αρμοστειακού καθεστώτος και να υποβάλει σχετική έκθεση. Έπειτα από μακρότατες και επίπονες διαβουλεύσεις με τον Ελ. Βενιζέλο και με την Ελληνική Κυβέρνηση, οι Μεγάλες Δυνάμεις κατέληξαν σε μια νέα ρύθμιση του Κρητικού Ζητήματος. Στο ιστορικό έργο του, «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένοι: Πολιτική και διπλωματία της ελληνικής εθνικής ολοκλήρωσης 1821 – 1923» ο Αντώνης Κλάψης τονίζει ότι στον πυρήνα της προσέγγισης της διεθνούς παρέμβασης βρισκόταν η

παραδοχή ότι το Κρητικό Ζήτημα δεν θα μπορούσε να διευθετηθεί χωρίς την αποχώρηση του πρίγκιπα Γεωργίου από την Αρμοστεία και την άμεση ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Το οριστικό κείμενο των μεταρρυθμίσεων προέβλεπε την οργάνωση Κρητικής Χωροφυλακής με εντελώς νέο σχήμα, την ίδρυση Κρητικής Πολιτοφυλακής, με Έλληνες αξιωματικούς που προηγουμένως θα παραιτούνταν από τον ελληνικό στρατό, και την ανάκληση των ξένων στρατευμάτων, μετά την αποκατάσταση της εσωτερικής γαλήνης στην Κρήτη. Οι παραπάνω προβλέψεις επιβεβαιώνονται στο κείμενο του Αντώνη Κλάψη, ο οποίος αναφέρεται στο σχέδιο που εκπονήθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις τον Ιούλιο του 1906 για την επίλυση του Κρητικού Ζητήματος. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις προθέσεις του διεθνούς παράγοντα σχετικά με την πολιτική ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα είναι το γεγονός ότι τα στελέχη της νεοπαγούς Κρητικής Πολιτοφυλακής θα εποπτεύονταν από απόστρατους αξιωματικούς του ελληνικού στρατού.

β) Θα πρέπει να αξιοποιηθεί το ακόλουθο σημείο του σχολικού βιβλίου:

Σελ. 215 – 216: «Η πολιτική του Βενιζέλου ... ελληνική επαρχία.».

Ενδεικτική απάντηση:

Η πολιτική του Βενιζέλου είχε θριαμβεύσει. Αμέσως έπειτα συγκροτήθηκε η Β΄ Συντακτική Συνέλευση, για την εκπόνηση νέου συντάγματος, και η πρώτη πράξη της ήταν η έκδοση ενωτικού ψηφίσματος, μέσα σε ατμόσφαιρα συμφιλίωσης και εθνικής έξαρσης. Ο Θεοχάρης Δετοράκης στην «Ιστορία της Κρήτης» αναφέρει ότι το ενωτικό ψήφισμα πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουλίου 1906 στο πλαίσιο της Β΄ Συντακτικής Συνέλευσης των Κρητών, η οποία συγκροτήθηκε με αρμοδιότητα να ψηφίσει το νέο Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας. Επιπλέον, οι Μεγάλες Δυνάμεις ενίσχυσαν οικονομικά το νησί με την παροχή δανείου 9.300.000 γαλλικών φράγκων καθώς και με τη ρύθμιση του ζητήματος των τόκων προηγούμενων δανείων. Με νέα απόφασή τους οι Δυνάμεις παραχωρούσαν στο βασιλιά των Ελλήνων Γεώργιο Α΄ το δικαίωμα να διορίζει εκείνος τον Ύπατο Αρμοστή της Κρήτης (14 Αυγούστου 1906), γεγονός που αξιολογείται, σύμφωνα με το τρίτο παράθεμα, ως σημαντικό βήμα για την προώθηση του Κρητικού Ζητήματος. Το νησί είχε ουσιαστικά καταστεί μια ιδιότυπη ελληνική επαρχία.